

De professionele bachelor: verleden en heden

(Noël Lagast, Brussel 08.03.07)

Mevrouw de minister,
mijnheer de minister,
dames en heren,

Mij werd gevraagd om een viertal topics te belichten, zoals op uw uitnodiging en op het projectiescherm hier achter mij zijn aangegeven.

Aan de opleiding van de huidige professionele bachelors gaat ongeveer 70 jaar vooraf.

De eerste periode situeert zich tussen 1933 en 1964.

De opleiding was toen relatief onbekend en de belangstelling ervoor eerder gering. De studieduur bedroeg 2 of 3 jaar.

De tweede periode situeert zich tussen 1964 en 2003.

De jaren **zestig** werden gekenmerkt door een proliferatie van het aantal scholen en studierichtingen.

In de jaren **zeventig** waren er ingrijpende structuurhervormingen voor het hoger onderwijs dat buiten de universiteiten werd georganiseerd. In die periode kwam er ook een einde aan de uitbreiding van het aantal scholen en studierichtingen. De studieduur werd in het gehele land op 3 jaar gebracht.

Eind 1970 was het aantal graduaatstudenten in vergelijking met eind 1960 met 20 procent toegenomen.

De derde periode begint met het Vlaams structuurdecreet van 4 april 2003 voor het hoger onderwijs.

Dit decreet benoemt voor het eerst opleidingen als professionele bachelor.

Maar laat ons even het filmpje over de geschiedenis van de professionele bachelor terugspoelen tot het prille begin.

De ontstaansgeschiedenis van wat destijds “het graduaat” werd genoemd, valt samen met de wereldomvattende economische crisis van 1929.

De dramatische situatie voedde meteen de vraag naar vernieuwende opleidingen. De vraag was: welke innovatieve opleidingen had ons land in deze crisisperiode broodnodig? Het antwoord moest komen van de sociaal-economische partners en van de industrie in het bijzonder. Daartoe organiseerde de regering een groots opgezette bevraging. Het onderzoek leidde tot een codex, een lijst van prioritair te organiseren opleidingen. De codex legde tevens de doelstellingen en de structuur van het hoger onderwijs vast en rangschikte de opleidingen volgens een ‘letterindeling’.

Zo werden bijvoorbeeld de toenmalige technisch ingenieurs, in de categorie A1 gerangschikt, de architecten in de groep A7/A1, de licentiaten in de handelswetenschappen in de categorie A5, enz.

Alle niet hoger opleidingen werden aangeduid met A2, A3, A4, A7/A2, enz. Het schaars aantal graduaatopleidingen werd eveneens in de A-categorie opgenomen. De afgestudeerden werden "A1's" genoemd. Naast de 'A's", had men de "B's", de "C's" en de "D's". Ter illustratie: een "C5" was iemand met een bekwaamheidsgetuigschrift in huishoudkunde.

Begin van de jaren zestig (1960) stelden een paar inrichtende machten voor, om technische opleidingen te organiseren, waarvan het studieniveau lag tussen dat van de A2 opleiding en dat voor technisch ingenieurs. Het voorstel botste op verzet van het toenmalige VBO en Fabrimetal. De werkgeversorganisaties argumenteerden dat er aan een tussen studieniveau geen behoefte was. De inrichtende machten beweerden het tegendeel. Ze steunden zich bovendien op de Grondwet, die de vrijheid om onderwijs te organiseren waarborgt. Moeizaam en met veel idealisme en enthousiasme van het onderwijzend personeel en de directies, kwam het "technisch graduaat" van de grond. Aanvankelijk werd de opleiding niet door de overheid gesubsidieerd. In dezelfde periode ontstonden ook allerlei studierichtingen. De studieduur van de meeste graduaatopleidingen bedroeg 2 jaar. Voor een paar Vlaamse scholen was dit 3 jaar.

In **1964** werd de A, B, C, D- rangschikking, die 30 jaar in voege was geweest, opgeheven en het hoger onderwijs hervormd. Het zou niet bij deze laatste hervorming blijven.

(Tussen 1933 en 2003 hebben 14 ministers aan een of andere ingrijpende hervorming van het hoger onderwijs gesleuteld).

De hervorming van **1964** deelde het hoger onderwijs dat buiten de universiteit werd verstrekt, volgens **drie graden** in.

De reden voor deze eerder onverwachte herschikking, was het aanhoudend dispuut over de loonclassificatie in de openbare diensten. Vanaf 1965 werden de loonschalen aan de graadindeling gekoppeld.

De "gegradueerden" werden onder de eerste graad gerangschikt, de technisch ingenieurs en de architecten onder de tweede graad, de handelsingenieurs en sommige opleidingen voor licentiaat, onder de derde graad. Bij gebrek aan een adequate beroepstitel noemde men de afgestudeerden uit de eerste graad "gegradueerden".

In een volgende hervormingsfase hief de wet van 7 juli 1970 het drie-graden-systeem op. In de plaats kwam het **korte en lange** type hoger onderwijs: het HOKT en het HOLT.

Het 'graduaat' werd onder het HOKT gerangschikt.

Vanaf **1994** resorteerde het tot dan toe autonome HOKT en het HOLT onder de koepel van één grote hogeschool. Het HOKT zorgde voor ongeveer drievierde van de totale studentenpopulatie van alle hogescholen.

De Sorbonneverklaring van 25 mei 1998 was een keerpunt in de geschiedenis van het 'graduaat'. De intentieverklaring om het Europees hoger onderwijs te harmoniseren en structureel te synchroniseren ging uit van de onderwijsministers van Duitsland, Frankrijk, Italië en het Verenigd Koninkrijk.

De volgende stap was de **Bolognaverklaring van 19 juni 1999**. Deze niet bindende overeenkomst, die amper 85 regels telt, was de eerste concrete stap naar een structurele eenmaking van het Europees hoger onderwijs. Nieuwe begrippen zoals bachelor en master, vonden spoedig ingang. In de oorspronkelijke tekst van de Bolognaverklaring komt het woord 'bachelor' nochtans niet voor. Slechts één keer verwijst de tekst naar 'master' en "doctor".

De grondgedachte van de Bolognaverklaring is het uitbouwen van een Europees hoger onderwijs met twee cycli: *undergraduate* en *graduate* genaamd. Beide termen werden onvertaald in de Nederlandse tekst overgenomen. Daar was een reden voor.

Letterlijk vertaald betekent "*undergraduate*" immers, "**onder** *gegradueerd*". Geef toe dat "gegradueerden die **onder** *gegradueerd* zijn" geen toekomst hebben.

De Bolognaverklaring stipuleert echter ondubbelzinnig dat de eerste cyclus tot een graad leidt, die voor de **Europese arbeidsmarkt**, ik citeer "als geschikte kwalificatie relevant is". De relevante kwalificatie van de tweede cyclus is de 'master' (meester). Voor de derde cyclus is dit "doctor".

Het siert de Vlaamse regering om op 4 april 2003, als eerste in de rij van Europese landen, de Bologna- doelstellingen in een decreet te hebben omgezet. Eind maart 2004 was de Franse Gemeenschap, met een eigen decreet aan de beurt.

In Vlaanderen benoemen we de *undergraduate* als 'professionele' bachelor, in Wallonië kortweg als 'bachelor' of 'bachelier', zonder de toevoeging "professioneel". Dit is een Belgische curiositeit.

Vlaanderen wil hiermee het onderscheid aangeven tussen de professionele bachelors van de één-cycli- opleidingen aan de hogescholen en de academische bachelors van de twee cycli opleidingen aan hogescholen en universiteiten. Bachelors met een beroepskwalificatie worden nochtans in het noorden en het zuiden van ons land verschillend aangeduid. In het buitenland leidt dit soms tot onduidelijkheid en vreemde situaties.

Wanneer bijvoorbeeld een Vlaming en een Waal, beide met eenzelfde bacheloropleiding van het één cyclus onderwijs, voor eenzelfde functie, in eenzelfde buitenlands bedrijf solliciteren, dan komt het voor een buitenlandse werkgever over alsof de Vlaming een beroepskwalificatie heeft, en zijn Waalse collega die niet zou hebben.

Met deze interpretatie werd ik onlangs door een bedrijf uit Frankrijk geconfronteerd.

Bachelors die in het buitenland solliciteren gebruiken daarom best een benaming die internationaal herkenbaar is.

Voor de bachelors met een beroepskwalificatie is dit *'bachelor application oriented'*, hetgeen als "BAO" wordt afgekort. Alle andere bachelors zijn *'bachelor master oriented'*, waarvoor de afkorting "BMO's" geldt. Het voorstel komt niet van mij, wel van de gezaghebbende Duitse Hochschulrektorenkonferenz (HRK), de groep van 257 rectoren van de Fachhochschulen en Universiteiten.

Er is nog een andere aardigheid die onze Vlaamse professionele bachelors van hun Francofone collega's onderscheidt. Ze vloeit voort uit het feit dat de Franstalige Gemeenschap, in tegenstelling tot de Vlaamse Gemeenschap, geen associaties van hogescholen met één universiteit kent.

Voor de Francofone bachelors zijn hun Vlaamse collega's 'geassocieerde bachelors', terwijl zijzelf 'autonome of zelfstandige bacheliers' zijn. Dat soort van aardige eigenaardigheden komt men te weten, wanneer Walen en Vlamingen, onder elkaar over hun bachelors discussiëren.

Dames en heren,

Ik kom aan mijn laatste punt, met name de **positie van de professionele bachelors op het internationaal werkveld**.

Door ons drieledig hoger onderwijssysteem, dreigen onze professionele bachelors in een internationaal niemandsland terecht te komen. De internationale gangbare structuur is immers binair. Het structuurverschil heeft voor de professionele bachelors gevolgen voor de internationale erkenning van hun graad. Ik geef u enkele voorbeelden.

In Nederland bestaat het binair hoger onderwijs uit het Hoger Beroepsonderwijs (HBO) en het Wetenschappelijk Onderwijs (WO), zeg maar de universiteiten.

De opleiding van de **Nederlandse bachelors**, die overigens met onze professionele bachelors overeenstemmen, gebeurt aan het Hoger Beroepsonderwijs (HBO). Men duidt ze kortweg als bachelors aan. Bachelors worden bij onze noorderburen eveneens aan universiteiten opgeleid. Zowel aan HBO instellingen als aan universiteiten leidt men er kortweg "bachelors" op, zonder toevoeging van 'professioneel'.

In heel wat landen profileren de afgestudeerden zich met een **beroepstitel**, eerder dan met "bachelor" of "master".

In dit opzicht gebruiken bijvoorbeeld de HBO technische bachelors de beroepstitel van **ingenieur** (ing).

Op het internationaal werkveld worden onze gelijkwaardige professioneel technisch georiënteerde bachelors hierdoor gediscrimineerd en ondergewaardeerd.

In Duitsland wordt het binair hoger onderwijs aan Fachhochschulen en aan universiteiten verstrekt. Opleidingen aan de Fachhochschulen zijn vergelijkbaar met

die van onze professionele bachelors. De afgestudeerden profileren zich doorgaans met hun **beroepstitel**. De technische studierichtingen aan de Fachhochschulen leiden tot de beroepstitel van **Diplom Ingenieur**. Dit zijn onze professionele bachelors.

Fachhochschulen kunnen ook masteropleidingen voor alle studierichtingen aanbieden. Dit geldt niet voor onze hogescholen met één cyclus opleidingen.

In **Spanje** worden alle bachelors, ook deze die vergelijkbaar zijn met onze professionele bachelors, aan universiteiten opgeleid. Al wie in Spanje hoger onderwijs volgt is dus een universitair. De titel van 'bachelor' wordt er zelden gebruikt. Persoonlijk heb ik meermaals ondervonden dat Spaanse studenten nauwelijks weten waarop het begrip 'bachelor' slaat. De driejarige technische studierichtingen leiden er tot de beroepstitel van "**ingeniero técnico**".

In **Portugal** worden de bachelors, die gelijkwaardig zijn aan onze professionele bachelors, onder de koepel van een universiteit opgeleid. De driejarige technische één cyclus opleidingen leiden er tot de beroepstitel van "**associated engineer**".

Eenzelfde verhaal is ook voor **Italië** van toepassing.

Ook in het **Verenigd Koninkrijk** worden bachelors enkel aan universiteiten of universitaire 'colleges' opgeleid. De meeste opleidingen leiden tot een erkende beroepstitel.

De drie- of vierjarige technische studierichtingen worden er, zij het na het voltooien van een bedrijfsstage, gehonoreerd met de beroepstitel van **Chartered Engineer** (C.Eng).

Deze korte verkenningstocht inzake de positie van de professionele bachelor op het internationaal werkveld, toont het gevaar voor een onderwaardering aan, niet alleen van het diploma, maar ook van het aanvangssalaris.

Over de **noodzaak van de professionele bachelors** kan ik kort zijn. De feitelijkheid toont overduidelijk het belang van de opleiding en de vorming aan voor alle beroepssectoren in ons land. De pioniers uit de jaren zestig hadden een duidelijke visie. Ondanks tegenwerking, gaven ze gestalte aan hun visie en nieuwe ideeën. Vandaag plukt de samenleving er de vruchten van. Wellicht hebben de initiatiefnemers zich aan de Duitse filosoof Arthur Schopenhauer gespiegeld. Meer dan 200 jaar geleden poneerde de Hollandse koopmanszoon dat elk nieuw idee 3 stadia moet doorlopen alvorens aanvaard te worden. Eerst wordt het met alle middelen bestreden, vervolgens wordt het op hoongelach onthaald, en ten slotte vraagt iedereen zich af hoe het komt dat men er niet vroeger heeft mee uit gepakt. Vandaag vraagt iedereen zich af waarom men niet eerder met de opleiding van de professionele bachelors is begonnen.

In eigen land zit de professionele bachelor in de lift. Dit is de verdienste van de afgestudeerden zelf en niet in het minst van de inzet en volharding van het onderwijzend personeel en de directies.

In een mondiale werkomgeving is internationale erkenning nochtans even belangrijk als noodzakelijk. Ik dank u voor uw aandacht.